Михайло Басараб
Козерема

На мольберті життя

Поезії й есе

Ужгород
Всеукраїнське державне
видавництво «Карпати»
2024

УДК 821.161.2 (477.87)’06-1
Б 27

У своїй книзі віршів автор ніби вимальовує на тлі давньої і новітньої історії України і світу своє життя і долю свого покоління. Треба віддати належне Михайлу Басарабу – історику-дослідникові, науковцю, педагогу: його поезії мудрі, виважені, глибокі, за словами автора передмови, тонкого ліріка-філософа Василя Густі – планетарного рівня.

У наш тривожний час вони звучать неповторно тепло і привабливо, спонукаючи до роздумів і катарсису.

«На мольберті життя» – 4652 книга
Всеукраїнського державного видавництва «Карпати»
від часу його заснування (1945)

ISBN 978-966-671-574-9

© Басараб М., 2024
© Густі В., вст. ст., 2024
© Видавництво «Карпати», 2024

Чорнобривці на мольберті життя

Це слова – із вірша Михайла Басараба «В Гетсиманському саду оселилися зрадники й друзі…». Ними розпочинається збірка його поезій, у якій сконцентровано великий за обсягом і змістом простір прожитого і пережитого. Від юності і до теперішніх днів. Тому проймаєшся вірою й довір’ям до автора, котрий, за його словами, «…у долі не був ні улюбленцем, ані пророком…». Адже таким чином набутий життєвий і творчий досвід має особливу вагу і непроминальне значення.

Із цікавістю і острахом кілька разів прочитав я рукопис збірки поезій Михайла Басараба. Із цікавістю, бо кожного разу відкривав для себе щось нове, світле, потрібне й важливе, як промінчик зорі і промінь сонця. Із острахом – не хотілося, щоб якийсь смисловий, логічний недогляд, або якась прикра невиважена думка зіпсували враження й повагу, яких автор сповна достойний за такий творчий добробут. Дуже приємно й відрадно, що цього не сталося!

У творах, що склали збірку, відчутно відгомін Еллади, Відродження, давньої і новітньої історії України. На їх фоні автор своєрідно вимальовує своє життя, долю свого покоління. Приємно вражає гама словесних кольорів, в якій немає однотонності.

Щоб загострити увагу читача, стрепенути плин думок і почуттів, він зокрема кладе, при чому дуже вдало, червоний козацький колір у найрізноманітніших відтінках – лагідних, емоційно-вибухових, кличних, протестних і т.д. А втім – ось окремі приклади: «білі коні в червонім тумані..», «червоне

лоша і смарагдове поле», «червоні айстри, білі хризантеми», «ховався день в багряне портмоне», «червоним небом тане на губах», «час незмінно рудим лабрадором», «листопада багряне в туманах похмілля» і. т.д.

Сторінка за сторінкою… Рядок за рядком – і поступово вникаєш в духовний світ Михайла Басараба. І в найкращому розумінні пробивається відсвіт духовного світильника, поезії Євгена Маланюка, Богдана Ігоря-Антонича, наших сучасників – Василя Герасим'юка, Дмитра Кременя… Пройшовши школу поетичної творчості, автор щиро зізнається: «із чистих криниць добираю сльозинками слово за словом».

Звичайно, про це детально йтиме мова у читацьких колах, літературознавчому світі.

Михайла Басараба можна віднести до категорії планетарних поетів, котрі, як писав П. Скунць, «Я долю всього світу пригубив». А можна і до тих, які у маленькій деталі незначній, як на перший погляд, події, можуть узріти великі, можливо й планетарного значення, явища. В одній із інтимних поезій він каже:

Моя чарівна із дитинства панно...

Твої тендітні, теплі світлі руки
Мене у жменьці держать на землі.

У збірці вражають філософсько-містичні роздуми поета про час та змісти життя – образи неповторні, заставляють читача знову і знову переосмислювати твір, щоб зрозуміти обриси думки автора – «час відходить в останню дорогу невпевненим кроком», «відпуста – часу схиблена ріка», «тричі відмоленими смислами тривоги всіх від покут звільняю й каяття», «час незмінно ру́дим лабрадором у обіймах вічності лежить», «…березневі іди мостилися край долі, й круком з рук час – без жалю займався і без віри», «…і сьомим нервом кожен відчував, як плине час в погідних сподіваннях», «час мені всміхається привітно і ховає тіні за вікном», «час спливає в смугах просторових».

Через усю збірку світлим променем проходить образ ліричної героїні, якій присвячені більшість віршів, до неї спрямовані переживання автора, сподівання і любов.

Я за долю твою,
маленя,
Пресвятій Богородиці

Непомітно
вервичку
в долоні
свою
покладу.

І поступово читач проймається внутрішнім спокоєм та даром героїні «благословенний світ тримати в Бозі», йдучи по життю «краєм самоти», вірою у добро та справедливість.

Одне слово, чорнобривці на мольберті життя, які так вміло, делікатно відтворив Михайло Басараб, спонукають і до замилуваного споглядання, і до глибокого замислення над своєю долею, і над долею цього тривожного світу. Це дуже важливо особливо зараз. І наче про душевний стан покоління «пошуку істин», читаємо у рядках:

Так хотілося просто бути в дорозі –
І їхати в потязі.
Сів...
Поїхав...
Та ось зійшов –
і нема куди йти.

Виявляється, що є куди йти. Для цього просто треба відкрити збірку Михайла Басараба і постаратися вникнути у її зміст, щоб побачити шлях:

Я йду у вірі з вірою в сніги,
У безпросвітні долі заметілі,
Де тихо ангел запитає: «Ти,
Скажи, ще віриш?» – Безсумнівно вірю.

Василь Густі,
поет, член Національної спілки письменників України,
заслужений працівник культури України

* * *

В Гетсиманському саду оселилися зрадники й друзі!
Білий дим, сіра мряка і суча печаль
точать шлях в майбуття.
Й лише віра, що мати чекає із сином на зустріч,
Чорнобривці малює на стертім мольберті життя.
Я у долі не був ні улюбленцем, ані пророком.
У кромішній пітьмі понад прірвою ангел літав.
Час відходить в останню дорогу невпевненим
кроком,
І у матриці Всесвіту сходить червона зоря.
Та планета з крихких сподівань на блаженну
дорогу,
На монисто нанизаних світлих й безрадісних днів,
Смирний промінь її через сім сотень літ
добереться до дому,
І маленьке життя через вічність всміхнеться мені.

Відпуста. Мольфару

– Всім відпусти.
– Я всім і відпускаю,
Відпуста – часу схиблена ріка…
Мачете вправно у руках мольфара
Нам чистить путь углиб Явірника.
Брусниця мерзла під травневим снігом
Червоним небом тане на губах...
– Всім відпусти й за самотою слідом
Безсоннями лягай у небуття.
– Я відпускаю, – сутінь від порога,
Ялиця в шибі, наче немовля,
– Тричі відмоленими смислами тривоги
Всіх від покут звільняю й каяття.
Й у синю даль – із вірою у вірі,
Що всі колись зустрінемося знов,
І ангел у серпанок сірим пір’ям
За зради нам відпустить і любов.

Друзям

Друзі, ми зустрінемося скоро,
Слід земний – коротка долі мить,
Час незмінно ру́дим лабрадором
У обіймах вічності лежить.

Буде все: з туманів впадуть роси,
Неминучість, як солодкий гріх,
Світлою печаллю відголосить
В алгоритмах сходжених доріг.

І воскреснуть істини пророчі –
Дід Юрко з кресалом на зорі,
Материнські в смутку терпкім очі
Й сподівання зраджені чиїсь.

* * *

І семеро їх зрадили мене,
Усі найближчі – білі розмарини.
Ховався день в багряне портмоне,
Й лягав туман тягучо в душу сивий.

Самотність вимальовувала круг
Приреченості. Березневі іди
Мостилися край долі, й круком з рук
Час – без жалю займався і без віри.

Життя прожити – поле перейти
Стернею вкрите босими ногами,
І на розп'ятті помолитися за тих,
Кровних сімох, застиглими губами.

* * *

Люби себе в холодну мрячну ніч,
Коли один посеред поля тіней
Молитвою Господньою стоїш
На краєчку останньої надії.

Цілуй уста блаженних і німих,
Потомлених на роздоріжжі істин,
Їх душ заблудлих журавлиний крик –
Слова пречисті маминої пісні.

Проси за них, хто зрадив і пішов,
Кого ти кинув в суєті щоденній.
Під вітру шум студений січень знов
Збере усіх сніжинками на небі.

* * *

Дім чарував, приваблював і звав –
Породжуючи сумніви й бажання.
І сьомим нервом кожен відчував,
Як плине час в погідних сподіваннях.

І треба було краєм неба йти,
І ґрунту не втрачати під ногами.
Лиш скреґотали кам'яні стежки,
Як нам всміхались Довбушські Ґорґáни.

А день згоряв на кінчиках свічі,
Обпікуючи свічниці долоні.
І ключниць силуети у вікні –
Душ одиноких мари невгомонні.

* * *

Ти зваблюєш мене у темні ночі,
Де суті відкриваються в анфас.
Повільно маниш, мляво й неохоче,
Настирно й невідв'язно водночас.

Серпневий сніг на вулицях Помпеїв,
Блиск манускриптів в сріблові сльози,
Й стоять крізь катакомби галереї,
Якими доведеться нам пройти.

А, може, й ні. Все в світі від початків –
Надспалах спокій дробить на віки,
Й самотній ангел вже не має гадки,
Де в росах його згубляться сліди.

Від ліхтарів – за кроком крок в безсмертя,
Сивий туман в закрайку самоти
Карбує смуги втрат в аорті серця,
Й ховає відголоски суєти.

Мукачеву

Немов воскрес. Блукаю рідним містом,
Де вже ніхто мене не пам’ятає.
Лиш спогади пожовклим вітер листям
Під Ратушою в коси заплітає.
Неначе тут стояли наостанок:
Двір Латоричний, Ичі коменар:
– Благословляю... Йов регелт ківанок*, –
Світанком нас у долю проводжав.
Ловачка** вкрита кельтськими стежками,
Загублений у часі поводир.
Я вивіряв надії на Паланок***
І на горі Чернечій монастир.
Червоні айстри, білі хризантеми –
Благословенно в маминім саду –
Як повернуся назавжди до тебе,
Зігріють душу змучену мою.

* Йов регелт ківанок – доброго ранку бажаю (*угорською*)
** Ловачка – гора в Мукачеві
*** Паланок – Мукачівський замок

* * *

А коли відгорить в серці біль
і безсонням відмолиться,

І качиним ключем
в самотинні
запалить
зорю.

Я за долю твою,
маленя,
Пресвятій Богородиці

Непомітно
вервичку
в долоні
свою
покладу.

* * *

Над Менчулом холодний вітер дме,
Й у вічність відлітають дні за днями –
Спасибі всім, хто з вірою іде,
Нам спини прикриваючи, в тумани.

Багряне небо пізніх горобин
Сльотою віддзеркалює в долонях,
І запашиста памороч вершин,
Давно твоїм відмолена безсонням.

* * *

Шепоче клен мені щоночі: «Вір
Її словам, принесеним вітрами,
Із тиші лісу й мороку думок,
Із каламуті сподівань і мрій,

Коли почуєш «Рідний мій. Коханий» –
Ти їй повір, ти їй повір».
Повір, повір… Я всеосяжно вірю.
Блаженному воздасться хай стократ.

І Троя возродиться у надіях,
І неба синь в її пророчих снах.
Я йду у вірі з вірою в сніги,
У безпросвітні долі заметілі,

Де тихо ангел запитає: «Ти,
Скажи, ще віриш?» – Безсумнівно вірю.

* * *

Багатьох нема вже друзів з нами,
В спогадах за днями линуть дні.
Я пропах неблизькими світами
Назавжди загублених надій.

Тих, що відлетіли непомітно,
Й тих, що душу випалили в дно –
Час мені всміхається привітно
І ховає тіні за вікном.

Над каміном іскри благовісні,
Томик Мандельштама на столі,
Й ананаси у вині ігристім,
Й вигаданий образ ніжний твій.

Де ми, хто ми в круговерті згуби,
Білі айстри в маминім саду,
Чи блакитні зоряні приблуди,
Що ніяк свій путь не віднайдуть?

* * *

Терпкий смак затяжки стлілий натще
Спогадів вертає мирний плин,
Кинутий давно напризволяще,
Я лиш проблиск пережитих днин.

Таємничо сни не звуть в дорогу,
Що лягла у безвість за селом,
Й звіздарі потомлені зі сходу
Вже не палять ладан на Різдво.

Лабіринти поглядів і звуків,
Небокраї зустрічей і втрат,
Аритмічний серця будять стукіт,
Чорний викладаючи квадрат.

Ґорґанам

Зелений мох на кам'янистих схилах
Під жерепом стежину вглиб ховав,
Й світанок росами холодними безсило
Селився в скронях заспаних Ґорґан.

Гора – віків минулих тиха сповідь,
Жмут крокусів у розсипах цекот.
Й ти відчуваєш часу зриму совість,
Ступаючи в туман за кроком крок.

* * *

Як я повернуся на землю – хай буде весна,
І в найпотаємніших закутках душ ваших ніжних
Пророчить яскраві світання пасхальна струна,
Й голубить надіями небо карпатський підсніжник.

Курличуть над стріхами стиха ключі журавлів,
Додому вертаються друзі з далеких походів.
Як вітром прилину вклонитися отчій землі,
Ти маками встелишся низько мені при дорозі.

Червоне лоша і смарагдове поле в смугастій імлі,
І мамина пісня в духмянім бузковім тумані,
Я ще повернуся у простір твоїх сновидінь,
Й навіки щемливою мукою в ньому зостанусь.

* * *

Не клич. Буду поруч завжди з тобою
Світлим ангелом на правому плечі,
Тінню сонця, ранньою росою,
Як захочеш стежкою піти.

У туманах сивих срібним старцем,
В надвечір'ї місячним руном,
Міста снів твоїх незримим бранцем,
Що рахує зорі під вікном.

І тому не клич мене ніколи,
Я у твоїй долі назавжди
Вірою, надією й любов'ю
Буду непомітно поруч йти.

* * *

Час спливає в смугах просторових,
Пише чітко грані небуття.
Розвела нас доля загадково
На роки, дороги, почуття.

Хтось виводив бліdою рукою
Контури перонів і прощань, –
Там, де не зустрілись ми з тобою,
Дмуть вітри несказаних зізнань.

Прибрана стоїть камінна зала,
І вкриває землю перший сніг,
У світанках ти мене чекала,
Лише шлях я віднайти не зміг.

* * *

Тримай мене, коли навколо тьма,
І неба край жевріє сивиною,
У відголосках сходженого дня
Тримай мене безсилою рукою.

Веди крізь тло майданів і думок,
Людський неспокій й втрачені світанки, –
В чужих під'їздах кожен хибний крок
Душу тягучим скраплює серпанком.

Лиш погляд твій наперекір усім
На лезах вулиць зимному порозі,
Виводить зорі білі уві сні,
Й благословений світ тримає в Бозі.

* * *

Якби не стрітив пізню цю любов,
Напевно б, легше в пісню відійшов,
Й окутавшись ранковою зорею,
Ключем пташиним пролетів би над землею.

А так стою на відстані руки,
Й долонь твоїх не смію доторкнутись,
І знаю, знаю, знаю – треба йти,
Але не можу навіть ворухнутись.

* * *

Христос родився, славимо його.
У світлім сяйві Віфлеємської зорі
Одежі білі Богу несемо
І жменьку жита з рідної землі.

Любов у серці, віру у очах,
Тепло в душі й солодкий подих волі.
Нашої долі незбагненний шлях
Віддаємо у помисли Господні.

Відблиск лампади у холоднім склі –
На роздоріжжі втрат й надій тривожних
Два ангели являються мені,
І духа спів звучить непереможний.

* * *

Хай збудеться усе, що має збутися –
В зеленім смутку маминих очей
Ми світлою рікою неминучості
Попливемо в базарний судний день.

Хай збудеться усе, що має збутися:
Зберемо друзів за нічним столом,
Й молитвою на плечі ангел спуститься
Крізь віхоли сонетів за вікном.

Хай збудеться усе, що має збутися:
І наших дум несповідимий план
Промовить беззавітно сонним вулицям
На кафедральнім храмі дзвін Іван.

Товаришу Віталію Постолакі (позивний «Апостол»), який загинув смертю хоробрих в Дебальцевому

У всім, що сталося, моя лиш є вина –
Сплюндроване війною Дике поле,
І над палаючим майданом каченя
Народу будить запізнілу совість.

У всім, що сталося, моя лиш є вина –
Якби ступав стернею неба босим,
Із донею, Віталію, сповна
Вдихнув би ти цю стоголосу осінь.

У всім, що сталося, моя лиш є вина –
Душі́ запроданці, облуди і Іуди –
Це я їм дав дорогу у життя,
І я за них відповідати буду.

*** * ***

Крізь вир подій, приречених до страти,
Кидаючи на тіні тіней тінь,
Веде нас доля випаленим шляхом
У незбагненну неба далечінь.

Де обриси і друзів, і пророків
Лягають сяйвом у провісні сни,
Де в тиші гетсиманській чутно кроки
Останньої на обрії весни.

* * *

Самотній сапер з карооким дівчам на руках,
Ця невидима даль нас п’янить і кульбабками
манить –
Я вигадав, мабуть, тривогами скошені ниви життя,
І заобрійні білі у жовту краплинку тумани.

Я шамóню їй сни про Родос, мавзолеї й висячі
сади Вавилона,
І над полем магнітним в далекі світання пливу.
Ладно посмішка сяє від болю, любові, надії і втоми,
Та холодна керованість мін душу палить в золу.

І уже б відійти, заховатися, канути в темінь,
І забути про синь волошкових своїх сподівань,
Та одне маленя понад кручею світ, наче кремінь,
Як останню скрижаль, у прозорих тримає руках.

* * *

Відчуваєш осінні тумани на дотик руки,
І майбутнє видніється вже без прикрас і облуди.
Ти лише в далечінь на місячне сяйво одна не піди,
Залишивши мене на розпутті людських пересудів.
Ті двоє в обіймах з примхливих фантазій Родена,
Забувши про час, поцілунком стрічають сто першу
весну.
Я повернуся в сни – білим птахом,
щемливим прозрінням,
небесним рефреном,
І в твоїх сподіваннях безсмертним барвінком
сяйну.
Буде сонний Монмартр віддавати останні салюти,
Й зачарований човен по Сені у ніч попливе,
І в далекі світи із вертепом маленький Ісусик
На зоряних са́нях тебе і мене повезе.

* * *

За лінією простору і часу
У темних прірвах зоряних глибин
Великий старець світлі душі наші
Від незагоєних виходжує провин.

За днями дні пророщуються в стебла,
Матриці ночі в скривленому склі,
Ключі поклонів на дещиці неба
Й оказіями стерня на землі.

Лиш тихий біль за все переболіле,
Пішник благословенний край села…
Я повертаю долі всі надії,
Що позичав, коли верба цвіла.

* * *

Зелені три коралі у вузлі
На білій шалі, що вужем під шию.
Всяка любов від Бога на землі
Простелиться передчуттям надії.

Ліловий гаврош*, двох зірниць роса
З-під локонів каштанових, як вічність, –
Неясна, нерозгадана й проста –
Душі оживить спогади первісні.

Й без сумнівів, сум’ять і каяття, –
Тумани срібні оповили скроні,–
Додому повертаюсь в небуття
З вервичкою твоєю у долоні.

* Гаврош – кепка

* * *

Ти йдеш додому краєм самоти,
Бездомний пес у павутинні ночі,
Червоний шпак й німі чагарники
Ведуть у даль, немов молитви отчі.

Зелений мох на пліснявому пні,
Сріблястий голуб у далеких зорях
Й сади Семіраміди вдалині,
І тихе небо втрат барвінком поряд.

Жагуча вись настирливих думок –
Час зігрівати втрачені надії,
І спогадом до себе поміж строк
Вернутися й вклонитися Марії.

* * *

Світлій пам'яті товариша Ігоря

Над Ужгородом білі небеса,
Надій на Корзо гамір та ілюзій,
І непомітно, невблаганно так
У вічність йдуть найвідданіші друзі.

У сумерках під тиші передзвін,
На вівтарі людських й Господніх істин
У пісні недоспіваній своїй
Лишають днів нам зрозумілі змісти.

Замкові сходи, срібний балдахін
На ризах Кафедрального собору,
Й блаженний посміхається усім,
Немов Месію видить вже зі сходу.

* * *

В спраглі душі північні вітри прохолоду
приносять.
Давніх друзів за круглим столом чутно знов
голоси,
І без тебе у білій імлі світанкових покосів
У знеболенім світі, так сталось, нема куди йти.

Я віддам всі борги теплим воском на тілі свічниці,
Незбагненною тугою маминих світлих очей,
І ковточком води з-під Ловачки у скелі криниці,
Й марнослав'ям заквітчаним богобоязких людей.

Лише хай із війни повернуться додому живими
Триста юності мрій,
які рвали найтоншу струну,
І тоді я багряним вінцем у суцвітті калини
І з твоєю молитвою в сяючий сон перейду.

* * *

Непізнаністю манить синя даль.
Священний ібіс парить в небесах,
І Мемфіса за небокраєм край
В божественних видніється очах.

Ми були тут три вічності тому,
У кам'янім мовчанні пірамід
Ховалося – Царице, я вернусь –
Земних мине декілька тисяч літ.

Ведіть їх лік за золотим руном
Й вигоюйте вагання молитвáми,
І Вас відпустить в пісню фараон,
А я зустріну новими світами.

Плетуть лелеки в небі дивний круг.
Смереки розпустили в осінь крила.
Ми двоє під дощем із Хатшепсут
Згадуєм Ніл безбрежний у розливах.

* * *

Відлітають у вічність останні акорди,
На високому – ля – затихає фаґот, –
Хто хоч раз доторкнувся душі її вроди,
Той уже не належав собі – видить Бог.

І крізь осуд людський припорошений путник
Низько кланяюсь сутності часу до ніг, –
І у кожного з нас ще попереду Крути,
Й на гарячих сльозинках розтоплений сніг.

Поцілунками землю розбудять світанки,
Світлий ангел залишить сліди на вікні,
І надії нескорені вічної бранки
Благодаттю у долі всміхнуться мені.

* * *

В потемках сіней великодній хліб –
Одвічний пастир судної епохи…
Третього дня від березневих ід
Душі у вирій відпусти неспокій.

І пішнико́м* напереріз грабѝн**,
Що дід топтав молитвою до тризни,
Під ясенів скрипучий передзвін
Ти в ясні зорі увійди Вітчизни.

Смак на губах парного молока,
Варених ягід, меду і свободи,
І лагідна натруджена рука
Тебе в життя непізнанне виводить.

Вклонитися незайманим вітрам,
Прийняти в долі все – що насудилось
І на Голгофі збудувати храм
Із безнадій, якими відходилось.

* Пішни́к – стежка
** Грабини – пагорби

Дорога на Плай

Трояндами дикими вічна любов
До неба Боржавою в'ється, як пісня,
Й сузір'ям Ведмедиці ангел у сон
З туманів всміхається сизих: «Не бійся».

Непізнаний всесвіт в краплині роси,
Сім зоряних мрій на Великому Возі,
І трави духмяні з-під леза коси
Виснагою в долі лежать при дорозі.

Й крізь шепіт одвічний низинних вітрів
В колибі під сплющеним Плаєм
Твої безнадії й надії твої
Мене до життя воскрешають.

* * *

Так хотілося
просто бути в дорозі –
І їхати в потязі.
Сів...
Поїхав...
Та ось зійшов –
і нема куди йти.

* * *

Яка вона чарівна у сум’ятті,
Коли душа калачиком згорнеться,
То скрипкою пронизливо заплаче,
То сонечком зворушливо всміхнеться.

Ховаються в озерцях таємниці,
Що так між нами й не були розкриті,
І далечінь безкрая знов присниться,
Якою вже ніколи не ходити.

То хоч тобою полюбуюсь, зоре,
Моя кохана, матір і сестра,
Колись в дитинстві, граючись у полі,
Це ж я просив, щоб в осінь знов прийшла.

* * *

Сірі коні червоними гривами
Понад хмарами вичурно сивими
Закружляли й пливуть, і пливуть.
Над стежками, якими ходили ми,

Затуляючи сонце крилами,
У незвідану кличуть путь.
Час на скронях краплинами срібними
Заплітає у коси надіями

Дні за днями крізь жовту вуаль.
Й уздовж плаю із друзями вірними –
Незворотності долі покірними –
В дощову ми відходимо даль.

Різдвяний експромт

На білих вітрах
У зоряну ніч
Тебе заберу.
І всім розповім

Про світлих волхвів
В минулім житті,
Які нас звели,
І ми попливли...

Й дві тисячі літ
Білі небом птахи...
І ангел приліг
На соннім плечі

Й всміхнувся мені
Смутком сірих очей.
І світ замело
Снігами надій,
Й шепоче хтось тихо:
– Повір нам, повір…

* * *

Вже видно місяць на самому краєчку неба,
Із вікон навпроти
Марить Шопеном рояль.
Хай добрі люди
Будуть завжди біля тебе,
Світлі надії, Ангел Господній і я.

* * *

Експромт

І ми пішли –
За кроком крок –
Берези-сестри,
красені два клени.
Утомлені від зрадницьких думок,
Розлучені й повінчані на небі,
Ми вірили, що йдемо назавжди.
І що тепер нам час – день, рік, століття –
Там, де чекатимеш мене у зорях ти, –
Квітуть, квітуть сріблясті первоцвіти.

* * *

День новий росою зацвіте
Й розмалює тінь давнього клена.
Ангелом Офелія з небес
За усіх помолиться блаженних.

З вірою твоєю йшов я в путь,
Від юрби не прятався з утоми,
Бо надій блакитна незабудь
Невблаганно кликала до дому.

Істин суть у пам’яті людській –
Мімікрія душ осамотілих.
– Повернешся, рідний, до зорі?
– Я воскресну, лиш би ти хотіла.

* * *

Білі коні в червонім тумані вітрами злеліяні
Із зелених дитинства скуйовджених снів,
Голубими розстріляні в цяточку мріями
Ми воскреснем сріблястим бузком навесні.

Тричі зраджені в Стрітення лагідним
сонечком
В нескінченному каїнів вальсі й іуд
Світло віри запалимо в кожнім віконечку
І назавжди залишимось вірою тут.

* * *

В світлій осені трепетлива ніжність
Покаяннями пройдених доріг
Нерозгадано у душі твоїй лиш
Залишає слід красних слів моїх.

І стежиною білого світанку
За останнім вдаль журавлів ключем…
Світла жмут пройняв ситцеву фіранку
Й вітром пронизав сподівання щем.

Із минулого друзів давніх лиця,
Небом зоряним час по колу йде.
Може, шлях земний ще раз нам насниться
Й сизим голубом сяде на плече.

* * *

Покидаю простір комфорту,
Ввечері непроханим гостем
Прилітаю білим голубом
В дім чужий із невідомости.

Споду неба торкнусь долонями,
Помолюся за путь Господній,
У вікнах навпроти двоє закоханих,
Вікна твої журливо холодні.

Коли станем край світу зорями,
З упованнями на вороття
Будем згадувать з щемом, як двоє ми
Це містичне ходили життя.

* * *

Друзі гинуть, не вимовить й слова –
Мерзенна на сході зима,
Може, це тимчасово,
Що мене серед них нема.

Може, Господь допоможе,
Й у місячну ніч на льоту
Я поряд із хлопцями ляжу
У теплу братерську сльоту.

І свіжим вітрам чорнобрива
Верже білу вуаль –
Він був у мене стокрилим,
Як ця синьоока даль.

* * *

Зеленоока панна самота –
Донна Велата пензля Рафаеля,
Моєї юності улюблена сестра
Сьогодні завітала на вечерю.

– Як довго Вас не було, сеньйорито.
Скільки подій у вічність відпливли.
– В саду надій серпанком все покрито,
З тобою я, коханий назавжди.

І під Токай по пам'яті в минуле,
Старий Булат лампади засвітив,
Чомусь здається, це колись вже було –
У сутінках ховались я і ти.

* * *

Ця солодка падіння мить –
На долонях земля лежить.
І, ковтаючи хмар потік,
Я у небі лишаю слід.

Неймовірний планет кульбіт,
Мій в самотність нічний політ.
Лиш солоні шепочуть вітри –
Ти з собою її візьми.

Добрих помислів білі шати,
Ми могли б тут на хвилях спати,
Й спозаранку крізь дим і туман
Пір'я чистити сизим орлам.

* * *

Парком крутить вітер пале листя,
Дотик рук перед лицем розлук –
Губи пахнуть мріями дитинства,
Доля кличе на останній круг.

Повертаюсь у твої обійми,
Ангеле наднової зорі,
Скільки раз, як падав на коліна,
Ти дорогу вказував мені.

Білі шати пізнього прозріння,
У прихожій друзів голоси…
І кохання, як благословіння, –
Тінню поряд неї прилягти.

* * *

Над сонним містом лебеді пливуть,
Троє птахів та понад Ужем у тумані,
Долаючи несповідиму путь,
Із провидіння у краї незнані.

У мутнім склі щезають друзів лиця –
Я не продам, не зраджу дні оці.
Лиш наостанок ще хоч раз пройтися б,
Щоб очі в очі і рука в руці.

У павутинні вулиць, площ, майданів
Стоїш один поруч блаженних двох.
І кожна зустріч має час прощання,
І Юній Брут від нас лишень за крок.

* * *

Відпускаю тебе в дощами омитого неба блакить,
І у шибі залишу запалену гасову лампу,
Щоб з червоних планет, як твій ангел у гості в мій
дім прилетить,
Він утомлені крила зігрів в світлих росах
світанку.

У далеких краях, де блукають вітри твоїх
сонячних мрій,
Білі пави, небесні вітрила й смарагдове поле.
Ми приречені всі на самотній над житом політ
В неоглядних просторах зірниць пурпурових.

І слова материнські «Живемо, Михайлику, в Бозі»
На сповідь держали в перехрестях доріг і стежин.
Ти любов збережи на послідньому долі земному
порозі,
Як Марію, молю! – збережи, збережи, збережи.

* * *

Обніми, поцілуй на прощання,
До воріт у саду проведи,
І мої в солом’янім світанні
Дивовиддям розтануть сліди.

Ти, напевно, цей сон кохала,
Виглядала на зоряний шлях,
Й несміливо надії складала
На хитливих семи вітрах.

Й хоронила мене від утоми,
Від зневіри, зневаги й журби.
І якось на пустиннім пероні
Проронила: «Не піди назавжди».

* * *

Лише не зрадь, лише не зрадь.
Як ніч в душі приляже відпочити,
І друг бентежно погляд відведе.
Ти у піснях вечірньої молитви
Згадай мене, згадай мене.

* * *

Боюся слів спокійних і жорстоких,
Обдуманих стократ і випадкових,
Про ницість душ і гріховні пороки,
Й тих, що не встиг сказать
колись в любові.

Лягає вічність в миті неосяжній,
Незримо мить у вічності пливе,
І у твоїм нескоренім мовчанні
Калини гроном віра оживе.

* * *

Ця любов оселилась в душі
І щоранку шепоче: «Прокинься.
Я у долі твоїй з білих зір
Уві сні розірвала намисто.

Й краплями найпершої роси
Умивала душу від втоми,
Щоб у всесвіті самоти
Знаходив дорогу додому».

* * *

Вибач за несказані слова,
За тепло, що в долю не приніс,
Що чарівна усмішка твоя
Безпорадно інколи сумна,
З місячними крапельками сліз,
Мені душу роздирає біль,
Коли й слова мовить вже не смію –
Бранець часу простору і неба,
В білім павутинні самоти,
Як до мами, тулюся до тебе,
Думою, щоб в зорі відійти.

* * *

Моя чарівна із дитинства панно,
Як не стачає ніжних слів твоїх.
Коли іду у білому тумані
По випещеній натовпом стерні.

І з друзями стаю на шлях розлуки,
І з ворогами ділю хліб і сіль –
Твої тендітні теплі світлі руки
Мене у жменьці держать на землі.

* * *

Ми осягали сутностей незвідані простори,
У найвіддаленіших помислах буття,
І на розпутті не знаходились ніколи,
Ціну пізнавши власним почуттям.

І віру нам кріпили неба просинь,
Давній свічкар і вичурний скрипаль,
І римський парк в ту незабутню осінь,
Й Шопена ніжний, наче сповідь, вальс.

* * *

Одкровення істин запізніле,
Неодмінних втрат передчуття,
Ти моя остання в небо віра
На пожовклих пагорбах життя.

Ти солодкий біль мій і відпуста,
Серця втома і безкрая даль.
У одвічних колах Заратустри
Світлий простір лебединих зграй.

В снах твоїх відпочиває вічність,
Й ангел, що на правому плечі,
Відлітає, так й не зрозумівши,
До яких сторін нас повести.

* * *

Променад осіннім римським парком,
Статуї кохання й каяття.
Ти мені читаєш із Ремарка
Про химерне в позику життя.

Просиш зняти болі і печалі,
Вигоїти пам’ять, віру й сни,
Й трішечки талану з чаші Грааля
Із собою в долю принести.

Я готовий душу збить до крові,
Вірний вовк коліна прихилив –
Стелить час надії вечорові
Хвилями засніжених полів.

* * *

Мати, кохана, сестра,
Віра, надія, любов
Тихесенько в долю ввійшла,
Й гніздечко під стріхою звила.

І стало так затишно й тихо,
Немов повернувся в дитинство –
Чаклує над люлькою дід,
Кульбабки вальсують свободою,

Й дівча у непізнаний світ
Непорочною манить вродою.

* * *

Листопада багряне в туманах похмілля,
Світлий ангел у далі небесні пливе.
Як сполохані вітром дитячі надії,
Я кохаю тебе, я кохаю тебе.

Павутиння оманних доріг і стежинок
Візерунками виткало долі рушник,
Й білим бу́зьком над полем пшеничним
наснилось,
Де край неба у зорях купались колись.

Блаженні й химерні стихають хвилини,
З мінливих фантазій пережитих літ
Твій образ в душі залишився єдиним,
Що спокій бентежить грімницями мрій.

* * *

Місячна нічка розкинула зорі намистами,
Тіні самотні таврують свій шлях в нікуди.
Ми над дахами сонного міста барвистими,
Сповившись вітрами надій, заплинаємо в сни.

Воску в церквах безутішно вже скільки запалено,
Ладану й мирри віднесено скільки волхвам.
Долі примхливої тьмяно-смарагдове марево
Перепочити присіло на смужці червоній вікна.

Спраглі до щирості, віри в людей і любові
Робим останній політ над землею у подиху
хмар.
Й прадавній свічкарник в затишній кав'ярні на
розі
Про відданість щиру мудрує оказії нам.

* * *

Поступово зникаю веселкою
із твоїх снів і слів,
Вечорів і світанків,
мрій, надій і пристрастей чуттєвих.

Дивакуватий Данте Аліг'єрі
Й бажань його донатта Беатрічі.
Якби їм сонця схід один зустріти,
Які б сонети небом пропливли.

* * *

В мерехкотінні свіч тремтливий спокій,
У напівтінях ночі ангел мій
Шепоче про кохання недомовки
Чарівній панні ніжності своїй.

Що буде поруч з нею він допоки
Будитиму я роси босоніж.
І крізь відлуння слів, думок і кроків
Ледь чутно клекотіння журавлів.

Вітряк старий гойдає вік поволі,
Причудливе сплетіння душ і крил –
Пошли, Творець, на двох нам крихту долі
В осінніх снах пурпу́рових вітрил.

* * *

Назбирала під зорями дикої м’яти
Й у мішечок думками склала,
Щоб в міжчассі заплутавшись, міг пригадати,
Беззавітно вона як кохала.

Ми не ждали клейнодів коштовних у долі,
На таємну вечерю не звали гостей,
Сивий дід лікував нас чар-зіллям від болю,
І у гражді карпатській ховав від людей.

Я читав їй сонети про квіти Бодлера,
Мармурові паризькі Родена сади.
Ніжно праліси славили «Contra spem spero»,
Що залишуся в серці твоїм назавжди.

* * *

Я тобі, як сонечку, радію,
Слово кожне в пам’яті складаю.
Маю, люба, маю ще надію,
Що мене колись ти покохаєш.

В білій шалі із нічних ілюзій,
Світлий місяць на оголенім плечі.
Запитаєш: «Ми в дорозі друзі?»
«Ми в любові друзі», – відповім.

І піду благати милостиню
За дитячу ніжну серцю душу.
На соборі Мюнстерським годинник
Вже послав волхвів на нашу зустріч.

* * *

Заповзає днина в торбу,
У рубінах небеса.
Тайни темного кагору
Два ченці шамонять нам.

Втаємничено солодкий
З терпким присмаком життя.
Лабіринтами пороків
Манить запах мигдаля.

Лиш сльозинка спокій зрушить –
Пам’ять згадкою в напій.
Ми лікуєм спраглі душі
Кров’ю втрачених надій.

* * *

Я можу вже лишень мовчати,
В лавандових розлогих небесах
Безперестанку образ твій шукати
Й самотньо забуватися у снах.

На призьбі долі вірою зігріті,
Нескорені, як ніжності сльоза,
Ми прокладали шлях творця для світу,
Жевріючим у душах почуттям.

* * *

Зачекай. Не розлучай нас,
доле, ще хоч мить,
Ще не бачив спозаранку
солодко як спить
На моїм плечі спокійно
тінь її руки,
Як душа готова в прірву
ангелом піти.
Дощові краплинки ночі
й щастя на губах.
І цілує їх досхочу
неба білий птах.
У перині світлий ангел
лагідно сопе.
Скоро, скоро день настане
й зникне, мабуть, все.
На схід сонця дзвони дзвонять,
блідна вертикаль
Викарбовує на скронях
неосяжну даль.

* * *

Із чистих криниць добираю сльозинками слово за
словом,
І безцінні коралі в’яжу на шовковім шнурку,
Щоб про ніжність і вроду твою розказать
світанкову,
Як зболену душу у ранішніх росах зціляєш
свою.
І вклоняюся подихам свіжого вітру
з Чумацького Шляху,
І співаю про весни, барвисті вітрила й зелені поля.
Й що твій світ зруйнував
На споруджену натовпом плаху,
Без задуми піду під натхненні пісні солов’я.

* * *

Ці сонячні осінні теплі дні,
Як гріють вони душу сподіванням,
Що ми, відлучені від неба і землі
Пізнаєм ще юнацького кохання.

Й в торбинку склавши будні метушливі,
Під перестук коліс мчимо в столицю,
Де ще каштани пам’ятають молодими
Натхненні наші безтурботні лиця.

Де в сяйві ламп кружляє машкара,
Нічний Хрещатик в павутинні літ.
Й біля метро на нас чекає та,
Яку у долі зберегти не зміг.

* * *

Наш шлях не потребує істин.
Допоки не зупинить Бог,
У зачарованому лісі
Ми будем вдвох, ми будем вдвох.

У чорнім морі мертві зорі
Малюють обриси життя,
А я із віри і любові
Твоє придумував ім'я.

І світ тьмянів, тьмянів, тьмянів.
А ти, мов сонця ясний промінь,
Наперекір, наперекір
Тримала небо у долонях.

Невибаглива пісенька про кохання

Знаю, коли ми зустрінемось знову,
Ніжно всміхнешся, скажеш: «Привіт.
Де пропадав, по світу блукав де так довго?
Майже щоночі снився мені».

– Віриш, я також тобою лиш марив,
Згадував часто те останнє – «Іди».
Домом моїм стали кав'ярні вокзалів,
Звідки у весни проводжав поїзди.

Приспів:
І вогні Монмартра, і нічної Сени
З болем нагадають ті щасливі дні,
Де дівочі губи у Садах Родена
Солодко співали «Mon amour» мені.

Може, проляже далека дорога,
Шістка червова в казеннім дому,
Й чарівна Піаф заспіває нам знову
Áquoi ça sert l'amour?

Приспів:
І вогні Монмарта, і нічної Сени
З болем нагадають ті щасливі дні,
Де дівочі губи у Садах Родена
Солодко співали Mon amour мені.

* * *

Про наше кохання розкажуть колись менестрелі.
Сповзає свічницями віри потоплений віск.
Як не стане мене, посиди, світлий ангеле, з нею.
Прошепчи їй дорогу в міжчассі загублений ліс.

Б'ють на сполох ченці – всі завулки туманами вкриті.
Тля лоскоче повітря пророцтвами вітряних дів.
Й на священний скрижаль викладають небесні зірниці
Нерозгадані помисли трьох віфлеємських царів.

* * *

Нічні молитви світлий ангел слухав,
Я йшов до тебе стільки довгих літ,
Любіть її, маленьку відчайдуху,
За в небі мрій безтрепетний політ.
Неначе пух, нагі фен плечі пестить,
Лайдаком шлях під млистий горизонт,
І копія «Розп'яття» Бруналлескі
Впускає віру у тремтливий сон.
Й вона пливе повз перехрестя правди,
Із усмішкою ніжною в очах.
Якось спитала – Ти мене не зрадиш,
Юрбі за тридцять срібних не продаш?

Про смерть і воскресіння

Минулої весни я лежав задавлений чи то пневмонією, чи бронхітом з сильним жаром й тихо молився.

Була середина ночі.

Раптом із кромішньої тьми, дивно так, ніби далеке відлуння грому, прозвучали слова:

– Треба йти, – їх я скоріше відчув та зрозумів, ніж почув.

Чийсь голос, дуже знайомий – зміст та суть всього життя одночасно – кликав у путь.

Було моторошно, ба навіть дуже страшно, хоча слова ті йшли від рідних людей, чи кревних ангелів.

Усе близьке, світле, тепле, знайоме, що я в житті чув, відчував, бачив – від щему маминого голосу, тепла чиїхось долонь, до звичності голосів друзів – було у тому магічному:

– Треба йти.

Навколо була суцільна темінь без жодної зорі.

В одну мить я з'єднався із Всесвітом,

Я став частинкою неба й піднявся до світла.

Їх було троє…

Три невидимих Відчуття, три Хмарини.

Вони простягалися на весь простір.

Якби людина могла уявити безкінечність – то ці троє були б нею.

Я перетворився у все: безкінечність, невагомість – без часу і простору. Лише мить, яка стала вічністю.

Над темнотою лежало світло, немов виринало крізь просинь дощового неба…

Ми опинилися над землею, внизу я побачив місто.

Три світлі енергії заповнювали простір переді мною, а я був Простором позаду них.

Я лежав димкою на поверхні в стані невагомості, відчуваючи неймовірну напругу, позаяк середину мого простору провалювало до землі й треба було докладати чимало зусиль, щоб вирівнювати нове тіло, яке стало невидимим простором із міріад кристалів, й триматися на плаву в небі.

Я зрозумів: час незмінно лежить над землею.

Душа – це частина безкінечності, а можливо й вся безкінечність.

Світло й гріх, добро та зло заповнюють енергію та простір душі. Чим більше чорного в тобі, тим ширша площа провалля твоєї душі.

Й темінь гріха постійно тягне твій простір вниз – це і є пекло – безкінечно рухатися, лежати на поверхні неба небом, вирівнюючи душу, докладати неймовірні зусилля, щоб заповнювати світлом провалля гріхів. Раптом стало легко і спокійно, переживання зникли – безкінечність вирівнялася – я зрозумів, точніше знав, бо там все просто знаєш – це чиясь земна молитва допомогла. Отже, я розумів – середина мене – це гріхи, а допомагають мені триматися в безкінечності чиїсь моління. Внутрішньо я збирався силами вічно перебувати у стані постійної, тремтливої невагомості, почав відтворювати у пам'яті знання про друге пришестя.

Я плив за трьома безкінечностями, вирівнюючи своє небо, яке провалювалося, – було важко.

Час лежав переді мною від зачаття світло-сірою плямою. Я знав, що можу пролинути у різні боки, чи навіть я промайнув минулим безкінечності – не пам'ятаю.

Раптом внизу побачив знайомі місця, якими ходив роками…

Я відчув і зрозумів – це останнє земне бачення.

І, ніби в думках, попросив трьох своїх поводирів:

«Можна спинитися?» – ніби випрошуючи мить прощання.

Я полинув до знайомої до болі площі.

Нараз мій простір опинився над великим зеленим столом.

Три мовчазні жінки – обличчя яких я не видів, власне і їх не бачив, просто відчув – висипали на стіл великі й малі, жовті та срібні монети.

Я почав їх акуратно, копійка до копійки, згрібати із смарагдового сукна й рахувати: 1962, 2000 копійок, 2019... кінцеве число монет не запам'ятав.

Ще здивувався – ніколи ж дрібні кошти на решту не беру, а тут, маючи понад дві тисячі, так бережно все складаю – дві-три останні монети клав в долоню, як дитя.

Із здивуванням подивився на трьох поводирів, які просторами-хмаринами, лежали в безкінечності трохи попереду, очікуючи мене. Показав їм жовті великі й срібні малі монети.

Поводирі ніби посміхнулися, і знову, як при зустрічі з ними, я скоріше відчув, ніж почув, теплий рідний голос:

– Можеш повернутися.

Три хмари зникли.

Я залишився сам над землею, ще подумав: «Боженьку, як я повернуся?»

Але впевнено небом, знайомим простором знайшов шлях до рідного дому.

Я перебував поза землею та часом, мить вічності.

Коли знову скоріше відчув, ніж почув: «Протягом року розкажи про подорож, знайди слова».

А далі все минулося-забулося.

Й одинадцять місяців по тому, посередині ночі, я лежав задавлений бронхітом, без надії на сон.

Чомусь взяв телефон й написав про цей похід – без коректур – місію виконано.

СПОГАДИ ПРО ПЕТРА СКУНЦЯ

Як став поет на світі Травнем

Ця дивна історія трапилася 18 квітня 2000 року і стала передвісником виходу двох збірок поезій Петра Миколайовича Скунця.

У видавництві «Два кольори», яке знаходилося у Будинку «Просвіти», у ті часи щодня збиралися письменники, художники, композитори, скульптори, вчені, дисиденти, колишні «рухівці» та «угеесівці», щоб обмінятися планами, сподіваннями, напрямами руху, згадати час у його героях, і, звичайно, залишити спогад у амбарній книзі літературної кав'ярні «Червона калина».

Серед тих друзів сьогодні згадуються Павло Бедзір, Петро Скунць, Василь Басараб, Євген Ясінський, Марія Горзова, Євген Байла, Йосип Баглай, Павло, Дмитро, Сергій та Михайло Федаки, Микола Вегеш, Олександр Орос, Степан Пойда, Юрій Шкробинець, Михайло Белень, Іван Козак, Василь Зубач, Юрій Туряниця, Олег Драган та десятки інших близьких нам з співзасновником видавництва Богданом Досяком людей.

Якось у такому товариському колі ми переглядали невелику збірку поезій автора, прізвище якого мені вже не згадати, коли крізь посмішку у вуса почули Скунцеве:

– Я б таку збірку за день написав.

– То ми б її із Богданчиком за добу й видали, – парирував я.

– І надрукували весь тираж, – додав Богдан Васильович напівжартома.

Серед провідних літераторів краю. У центрі – отець Степан Севастіян Сабол-Зореслав. Фото 1991 року

Мертва тиша та вирази здивування на лицях присутніх були зрозумілими, і пов'язані не так з тим, що Петро Миколайович справді може за день збірку написати, як із традиціями тодішньої видавничої справи, коли від рукопису до тиражу проходили роки. Автору треба було потрапити в план видавництва, пройти схвалення різних комісій, зібрати замовлення «трудящих», отримати партійне благословення тощо.

Була й інша причина нереальності запропонованого нами плану – перше десятиліття незалежності української держави було бідним – низькі зарплати, книговидання майже не фінансувалося, тож і Петро Миколайович останніми роками нічого не видавав.

– Отже, кажете, за день зверстаєте і надрукуєте? – він завжди трохи відвертав обличчя, посміхаючись у прокурені вуса, ніби соромився перед співрозмовником за посмішку.

– Чому за день, Петре Миколайовичу, – всі насторожилися, – за добу. І двадцятого травня на ваші п'ятдесят вісім ми на Проспекті *(нині проспект Свободи, де проживав П. Скунць з родиною – М.Б.)* із тиражем у вас вдома.

Врешті, домовилися, що писати за день збірку не потрібно, пан Петро приносить вранці написане за рік, від травня до травня, тираж збірки одна тисяча примірників, із яких сто примірників пронумерованих автор підпише та віддасть нам, і що о восьмій ранку разом з усіма присутніми свідками даної домовленості зустрічаємося в «Двох кольорах».

Потиснули один одному руки та й розійшлися.

Наступного ранку робота закипіла – Богдан Досяк набирав текст, проводячи із автором коректуру та редакторські правки, я писав вступне слово від видавців, водночас обдумуючи дизайн.

За годинки три мали електронний варіант поезій, то вже ніби від автора нічого не було потрібно.

– Що, хлопці, можу йти? – ледь вловима скептична посмішка знову промайнула на обличчі пана Петра.

– А як ми її назвемо? – у цій метушні ми зовсім забули про назву збірки.

Було видно, як Петро Миколайович зосереджує думку, кудись переноситься, в якийсь інший світ.

– Травень, ми назвемо її травень. Звичайно, травень…

Потім враз взяв шматок паперу і якось схвильовано написав:

Я вам, либонь, здаюся давнім,
Та сам я впевнений чомусь:
Колись я був на світі Травнем
І ним із вами залишусь.

– Ось вам і назва «Колись я був на світі Травнем», – Петро Миколайович провів рукою по лицю і посміхнувся. – І нехай буде вже двадцятим, – сказав він, поклавши під чотиривіршем дату – 20 травня.

Наступного дня після безсонної ночі ми з Богданом приїхали привітати Петра Миколайовича із днем народження частиною тиражу збірки «Колись я був на світі Травнем» (весь тираж прошити не встигли).

Побачивши книгу, всі були схвильовані. У квартирі, окрім дружини пані Олени та доньки панни Наталії, був і кум пана Петра – композитор, диригент, а на той час ще й заступник начальника управління культури краю Петро Михайлович Рак, який написав на слова Петра Скунця чудову музику, як от пісні «Світку мій Карпатський», «Вічне полум'я», «Карпатський вальс», «А смереки осені не знають». Останній і запропонував нарешті видати вибрані твори поета, пообіцявши якусь частину коштів

віднайти, але загальні витрати видавництво забезпечуватиме самостійно.

Основна умова була незмінною – весь тираж передаємо автору.

На прощання Петро Миколайович ніжно так, по-батьківськи, тихо сказав:

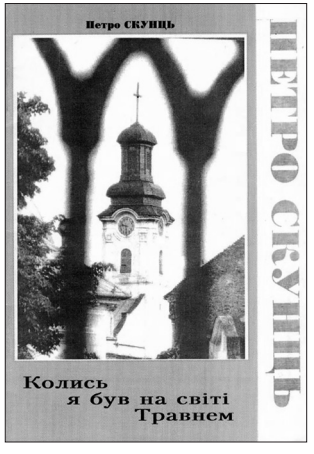
– Послухай, Михайле, хотів би тобі щось подарувати, що мені вже не потрібним є, а тобі – згадка була б на все життя.

Він відкрив шафу і витягнув звідти стильну (у дусі шістдесятих) кольорову краватку.

Її я разів зо два одягав – коли було дуже сумно на душі.

Наступного дня розпочалася робота над непересічною книгою віршів Петра Скунця, яка вийшла через кілька місяців у видавництві «Два кольори» і отримала щемливу до болі назву – «Один».

Із Петром Миколайовичем ми зустрічалися чи не щодня. Він дуже бережно ставився до кожного слова, думки – і це вражало. Але це вже інша історія.

Напис на книзі «Українці у Мічігані»

У видавництві «Два кольори», яке розташовувалося у Будинку Просвіти, ми готували до друку збірку поезій Петра Миколайовича Скунця «Один». Він приходив щоранку і слово за словом вчитувався у прожите й пережите, викладений на папері шлях своєї долі.

Якось у гості завітали троє митців-емігрантів. Земляки з сумом говорили про рідну оселю, щастя жити і, звісно, померти вдома. Після їхнього від'їзду залишилася нам книга «Українці у Мічігані» на 766 сторінок: сотні прізвищ, подій і доль. А ще на форзаці того ж дня написаний експромт. Я вже й забув про нього, а натрапивши нещодавно на це видання, згадалося…

П. Скунць
Михайлові Басарабу на честь його народження
9 листопада 1999 року

Напередодні нового тисячоліття

Ще залп «Аврори» ледве відгримів,
проголосивши панувати драба,
а вже святкує гурт пролетарів
народження Михайла Басараба.
Ти молодий, Михайле. І тобі
постів ткаченко-кучмівських «не нада».

І все ж бажаю при новій добі
прожити довше, як радянська влада.
Щоб ти оселю рідну не забув –
адже не всі ми правнуки погані.
Щоб на Вкраїні ти вкраїнцем був,
а не в Детройті і не в Мічігані.
Щоб чуба ти розкішного носив,
а не якісь там бакенбарди, пейси,
щоб не губив карпатської краси,
як наші недосяжні едельвейси.

Віче

У липні 1989-го ми з групою приятелів (Микола Матола, Петро Кучер, Василь Тегза) почали активно розбудовувати молодіжний осередок Украї́нської Ге́льсінської спілки і до нас приєдналося чимало учнів місцевих шкіл, технікумів, училищ (Володимир Свида, Антоніна Вчорашня, Петро Береш, Андрій та Іван Мишаничі, Мирослава та Мар'яна Пойди, Олександр Попович, Наталія та Андрій Зілгалови, Тетяна Журавчик). Постало завдання зробити все можливе, щоб молодь не постраждала, бо перебувати у лавах УГС тоді було вкрай небезпечно. Прийняли рішення заснувати осередок Народного Руху «Просвіта» (про ці події можна прочитати у монографії «Закарпаття; нариси боротьби за українську державність» (автори – М. Басараб, М. Токар)).

Ужгородські просвітяни активно пропагували національно-культурні ідеали, незважаючи на офіційний спротив органів тогочасної державної влади. Акції щоразу носили гостріший

характер, до їхнього проведення залучалася все більша кількість громадян.

Так, із жовтня 1989 року ми почали проводити регулярні щотижневі зібрання – Віче. Спочатку Віче збирали біля Закарпатського обласного музично-драматичного театру в Ужгороді, пізніше – у сквері по вулиці Митній, і вже з жовтня 1989 року двічі-тричі на тиждень – біля пам'ятного знаку Т.Г. Шевченкові в обласному центрі **(**на площі Богдана Хмельницького, сьогодні тут флагшток**).**

Питання про організацію в Ужгороді постійно діючого зібрання мешканців міста – Віче – вирішувалося на одному із засідань осередку ім. «Просвіти» ще у вересні 1989 року, одразу після проведення мітингу на стадіоні «Спартак».

У той час із метою недопущення будь-яких несанкціонованих зібрань громадян про проведення зборів, мітингів, вуличних походів або демонстрацій потрібно було подавати заявку у виконавчий комітет відповідної місцевої Ради народних депутатів не менш як за десять днів. І це тільки одна з багатьох вимог, за невиконання яких обов'язково притягали до відповідальності відповідно до законодавства Союзу РСР і союзних республік. Тоталітарна система не могла допустити жодних проявів демократії, і у період свого руйнування була надзвичайно небезпечною для громадян.

Ми на раді товариства прийняли рішення, що жодних заявок на проведення зібрань до місцевих органів влади подавати просвітяни не будуть, а тому, починаючи з першого вересневого Віче 1989 року біля драмтеатру, до проголошення незалежності України у серпні 1991 року, всі акції відбувалися під пильним наглядом міліції у повному озброєнні та з вівчарками. І тільки активна участь у зібраннях відомих у краї особистостей, серед

яких були письменник, перший голова обласної організації Народного Руху України за перебудову Петро Скунць, художник Михайло Баник, голова крайової УГС Олександр Орос, керівник Ужгородської міської УГС Василь Шерегій та інші охороняли від арештів просвітян.

Зібрання на площі Богдана Хмельницького, де планувалося побудувати пам'ятник Т.Г. Шевченку, із нагоди чого був освячений гранітний камінь, проводилися впродовж двох років двічі на тиждень за будь-якої погоди. У цих заходах брали участь сотні, іноді тисячі патріотів. Такий собі острівець свободи біля похиленої верби, невідомо ким висадженої на площі. Сюди приходили цілими родинами – Орест та Ліда Сироти, Орест та Марія Луців, Василь та Віра Сімехи, Степан та Любов Пойди, Іван та Катерина Вчорашні, Микола та Марія Матоли. На Віче збиралося багато молоді – Володимир Свида, Петро Береш, Олександр Попович, Орест Матола, Антоніна Вчорашня, Іван та Андрій Мишаничі, Мирослава та Мар'яна Пойди, Оксана Томашевська. Постійними учасниками зібрань були активісти Руху та УГС. Віче мало власну охорону, керував якою великий патріот України Василь Тегза.

На засіданнях ради товариства розроблявся план кожного такого заходу: Шевченківські читання, декламування поезій Василя Стуса, Василя Симоненка, виступи бандуристів, відзначення знаменних дат, розучування народних та січових пісень, різноманітні акції протесту, збори підписів тощо.

Національна символіка, яка неодмінно виставлялася під час проведення Віче, зберігалася неподалік у помешканні заступника голови товариства Андрія Федорішка. Впродовж двох років в оточенні міліції, щотижня активісти Ужгородського товариства «Просвіта» виносили синьо-жовті та червоно-чорні прапо-

ри, хоругву «Просвіти», яка сьогодні зберігається у Народному Домі «Просвіти», до пам'ятного знака Кобзарю.

22 квітня 1990 року, коли комуно-радянська система відзначала черговий день народження Леніна, ми вирішили провести свято «День волі», присвячене дню викупу (цю дату я віднайшов у спогадах про поета) із кріпосницької неволі Великого Кобзаря – Тараса Шевченка.

Цей захід планувався у формі декламування поезій Тараса Шевченка учнями місцевих шкіл. На площі зібралося близько тисячі людей. Але початок затягувався, оскільки міліція силою намагалася зірвати національні стяги, почеплені на машину з гучномовцем. Протистояння ставало жорсткішим, коли до сцени прорвався Петро Скунць. Вітер розвивав поділ його плаща. І, дивно якось, але всі довкола завмерли, і у напівмістичній тиші із гучномовця до громади пролунало:

Безпросвіття
моєї нації –
три століття
реанімації.
Гнала, гнала – й загнала коня
під Москвою козацька січ,
і нема українського дня,
є лише українська ніч.
А за Чорними – Білі моря,
білі ночі і сни льодові.
Той, хто в душу пускає царя,
видно, жив без царя в голові...

Було видно, як багато енергії віри і любові до рідної землі, ненависті і призріння до ворогів її поет вкладає в кожне слово.

Він дочитав вірша і свято продовжилося – міліціонери, кадебісти, працівники виконкому мовчки слухали поезії Кобзаря, виступи бандуриста – енергія Петра Миколайовича приголомшила всіх.

Потім відбулося нагородження учасників свята ветеранами просвітянського руху Ганною Божук та Ганною Мандзюк. Та закінчилося все грубою провокацією, коли наркоман із залитими кров'ю від порізів руками накинувся на двох літніх просвітянок. На щастя, ніхто не постраждав.

Календар Ужгородського товариства «Просвіта»

Починаючи з липня 1989-го року Ужгородське товариство «Просвіта» швидко розросталося. Бо ми не лише організовували надзвичайно небезпечні (для учасників й організаторів передусім) на той час патріотичні заходи: пікетування військкоматів, акції протесту, мітинги, народні Віче, а й відкрили в Ужгороді відділення української книги в одній із бібліотек, шили прапори, відродили вертеп, спонсорували педагогічні читання, футбольну команду, проводили всепросвітянські вечори із показом фільмів тощо. Але найбільш поважною в товариства була підпільна видавнича база. Вже на початку 1990 року, окрім агітаційних листівок, ми видавали газету «Просвіта», збірники січових пісень, твори Марка Бараболі, перевидання довоєнних книг «Просвіти» («Полеміка з русофілами»).

Якось друзі принесли нам Календар «Просвіти» 1928 року видання. Такі журнали науково-популярного змісту до 1939 року готувалися товариством.

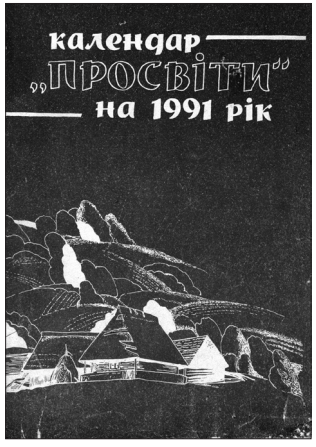
Ми зразу вирішили відродити це видання і почали готувати перший післявоєнний Календар «Просвіти» на 1991 рік. Звістка про цю подію розлетілася краєм. Особливу радість мали просвітяни-ветерани.

Я попросив Петра Миколайовича дати свої твори до Календаря. Пам'ятаю, піднесено сказав йому:

– Без «Землі химер» це видання не відтворить епоху, – спілкуючись, ми любили пожартувати.

– Ти правий, Михайле, без Скунця цей час не відтворити, – посміхаючись у вуса відповів він.

Його поезії і справді стали прикрасою того першого Календаря «Просвіти» на 1991 рік.

Громадянин України

У червні 1990-го року в місцеву організацію Народного Руху передали із столиці посвідчення «Громадянин України», які треба було забрати від незнайомця. Час тоді був досить складним, позаяк комуністичний режим в агонії робив постійні провокації, зокрема проти Петра Миколайовича Скунця. Тож я забезпечував йому товариство та охорону одночасно.

Врешті ми доставили бланки у приміщення Спілки письменників (тут знаходився і штаб Народного Руху). І пан Петро нарочито урочисто проголосив:

– Що ж, Михайле, ти будеш першим, кому я випишу паспорт громадянина Української держави.

Він неспішно, ніби підкреслюючи неперервність події, заповнював документ, а мені аж дух перехопило.

Ще більше я здивувався, коли, після урочистого вручення, побачив номер посвідчення – 000003. Петро Миколайович перехопив мій погляд, посміхнувся у вуса і дуже серйозно кудись вдалечінь сказав:

– Першими достойні отримати це свідоцтво ті борці за землю рідну, кого вже з нами нема, наступними – хай будуть ті, хто виборюватиме незалежність України після нас, то ж ми, Михайле, будемо третіми.

Часто згадую ту розмову сьогодні, у час війни, коли добро та зло набрали свої первородні обриси, змісти стали зрозумілішими, як тоді – на зорі Незалежності.

Фотоальбом «Ужгород»

Перший за незалежної України фотоальбом «Ужгород» (автори – Михайло Басараб, Володимир Ньорба) ми видали у 1997 році.

Книга була віддрукована у Європі, містила унікальні фото та багато історичних довідок про минувшину і сучасників українською та англійською мовами.

Альбом пережив багато видань. Він став візитівкою міста до 2004 року (рік видання наступного фотоальбому про Ужгород).

Мер Корваліса якось сказала мені, що в її шафі зберігається добрих три десятки наших видань.

Я дуже хотів, щоб П. Скунць зробив літературне оформлення видання, але якось все не складалося із часом.

Коли альбом був зверстаний, я завітав із макетом видання до Петра Миколайовича.

– Цей фотоальбом про місто над Ужем буде розкішним.

Петро Миколайович посміхнувся і раптом сказав:

– Залиш мені цей макет до ранку, і ваша книга переживе віки.

Вранці ми зустрілися знову. До більшості сторінок фотоальбому були вкладені рядки вірша про Ужгород.

У краю Карпатському над Ужем
кочовому ворогу на зло
горде місто воїном і мужем
із душі слов'янської зросло.

Заплелось весняне буйноквіття
в грізні мури, в спомини старі,
і стоять спресовані століття
на зеленій Замковій горі.

В тиші парку і в музейній тиші
вчує той, хто не шукає сну,
як тече історія і дише
у сучасність нашу голосну.

Моє древнє праслов'янське місто,
ти росло наперекір вітрам.
В твою душу смерть хотіла влізти,
але ти здіймало в небо храм.

Але місто – то не тільки мури,
і коли натомить сіра путь,
рідні липи, рідні вже сакури
нас весняним цвітом обдадуть.

Про автора

Басараб Михайло Михайлович – науковець, громадський діяч, видавець, доктор богословських наук, доктор філософії у галузі історії, проректор із наукової роботи, професор Карпатського університету імені Августина Волошина, голова Педагогічного товариства імені Августина Волошина, голова Закарпатського відділення ГО «Ветеранське об'єднання «Українська Гельсінська спілка».

Народився 9 листопада 1962 року у м. Мукачеві Закарпатської області у родині Михайла та Анни Басарабів із мальовничого села Жуково поблизу міста. У 1986 році закінчив філологічний факультет Ужгородського державного університету. Із 1989 р. – головний редактор Закарпатського центру народної творчості, а з 2003-го – заступник директора Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти. У 2021 р. стає проректором із наукової роботи, професором Карпатського університету імені Августина Волошина.

Із 1989 року – активний учасник національно-визвольного руху України. Був членом Української Гельсінської Спілки та учасником І-го з'їзду Української Гельсінської Спілки, членом Народного Руху України. Із 1989 по 1991 рік співорганізатор акцій спротиву комуністичній владі на Закарпатті.

У 1990 році стає першим керівником Ужгородського товариства «Просвіта», організовує підпільні видання газети «Просвіта», різноманітної агітаційної літератури. У тому ж році відроджує видання «Календаря Просвіти». За активну громадянську позицію нагороджений орденом Августина Волошина, ювілей-

ними медалями «10 років незалежності України» та «25 років незалежності України»

Автор та співавтор чисельних наукових монографій із історії краю, національно-визвольного руху в Україні («Історія Ужгородської гімназії (1613 – 2013)», «Закарпаття: нариси боротьби за українську державність», «Карпатська Україна в контексті українського державотворення» та інших). За наукову діяльність нагороджений Золотою медаллю Університету менеджменту безпеки (м. Кошице, Словаччина), відзнаками Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України.

Автор та видавець більше 30-ти іміджевих краєзнавчих видань (фотоальбоми «Ужгород», «Закарпаття», «Сріберна земля Закарпаття», «Ужгородський замок», путівники «Ужгород», «Закарпаття» тощо). За видавничу діяльність удостоєний Почесних відзнак Ужгородської міської ради (2000 та 2006 роки).

У 2023 році нагороджений відзнакою Закарпатської обласної ради «За видатні заслуги перед Закарпаттям».

До збірки «На мольберті життя» увійшли твори, які автор довгий час писав і викладав у інтернет-мережі під псевдонімом Михайло Козерема. Ці вірші були присвячені ліричній героїні, рідному місту, невблаганному часу – радше були тихою сповіддю. І ніхто навіть із найближчого оточення не здогадувався, що створені вони Михайлом Басарабом.

До збірки увійшли також спогади про громадського діяча та геніального поета, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Петра Миколайовича Скунця, із яким автор тривалий час товаришував. Дві збірки поезій Петра Скунця «Колись я був на світі травнем» та «Один» вперше побачили світ у приватному видавництві Михайла Басараба «Два кольори».

Коли розпочалася війна, автор відклав видання уже підготовленої збірки поезій майже на два роки – мовляв, не на часі. Наразі час прийшов.

Збірка незвична для читача за формою, сучасна – на кюаркодах можна знайти її електронний варіант, почути звучання поезій у виконанні автора, побачити електронні варіанти «Календаря Просвіти на 1991 рік», збірки «Колись я був на світі травнем» та фотоальбому «Ужгород» 1997 р. видання.

ЗМІСТ

Василь Густі. Чорнобривці на мольберті життя 3

«В Гетсиманськім саду…» 7
Відпуста. Мольфару 8
Новорічне 9
«І семеро їх зрадили мене…» 10
«Люби себе…» 11
«Дім чарував…» 12
«Ти зваблюєш мене…» 13
Мукачеву 14
«А коли відгорить…» 15
«Над Менчулом…» 16
«Шепоче клен…» 17
«Багатьох нема вже друзів…» 18
«Терпкий смак затяжки…» 19
Ґорґанам 20
«Як я повернуся…» 21
«Не клич…» 22
«Час спливає…» 23
«Тримай мене…» 24
«Якби не стрітив…» 25
«Христос родився…» 26
«Хай збудеться усе…» 27
Товаришу Віталію Постолакі 28
«Крізь вир подій…» 29
«Самотній сапер…» 30
«Відчуваєш осінні тумани…» 31
«За лінією…» 32

«Зелені три коралі…» 33
«Ти йдеш додому…» 34
Світлій пам’яті товариша Ігоря 35
«В спраглі душі…» 36
«Непізнанністю манить…» 37
«Відлітають у вічність…» 38
«В потемках сіней…» 39
Дорога на Плай 40
«Так хотілося…» 41
«Яка вона чарівна у сум’ятті…» 42
«Сірі коні червоними гривами...» 43
Різдвяний експромт 44
«Вже видно місяць…» 45
Експромт 46
«День новий…» 47
«Білі коні…» 48
«В світлій осені…» 49
«Покидаю простір комфорту…» 50
«Друзі гинуть…» 51
«Зеленоока панна самота…» 52
«Ця солодка падіння мить…» 53
«Парком крутить вітер…» 54
«Над сонним містом лебеді…» 55
«Відпускаю тебе…» 56
«Обніми, поцілуй на прощання…» 57
«Лише не зрадь…» 58
«Боюся слів…» 59
«Ця любов оселилась в душі…» 60
«Вибач за несказані слова…» 61
«Моя чарівна із дитинства…» 62

«Ми осягали сутностей…» 63
«Одкровення істин…» 64
«Променад осіннім…» 65
«Мати, кохана, сестра…» 66
«Листопада багряне…» 67
«Місячна нічка…» 68
«Поступово зникаю веселкою…» 69
«В мерехкотінні свіч…» 70
«Назбирала під зорями…» 71
«Я тобі, як сонечку, радію…» 72
«Заповзає днина в торбу…» 73
«Я можу вже лишень мовчати…» 74
«Зачекай. Не розлучай…» 75
«Із чистих криниць…» 76
«Ці сонячні осінні теплі дні…» 77
«Наш шлях не потребує істин…» 78
Невибаглива пісенька про кохання 79
«Про наше кохання розкажуть…» 80
«Нічні молитви світлий ангел слухав...» 81
Про смерть і воскресіння 82
Спогади про Петра Скунця 85
Як став поет на світі Травнем 85
Напис на книзі «Українці в Детройті і в Мічігані» 90
Напередодні нового тисячоліття 90
Віче 91
Календар Ужгородського товариства «Просвіта» 96
Громадянин України 97
Фотоальбом «Ужгород» 98
Про автора 101

Літературно-художнє видання

Басараб Михайло Михайлович

На мольберті життя

Поезії й есе

Вступна стаття Василя Густі

Редактор – *Борис Кушнір*
Технічний редактор – *Марія Товт*
Верстка, дизайн – *Юрій Гандера*
Набір – *Богдан Досяк*

Фото із архіву автора

Підписано до друку 25.04.2024 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 6,28. Умов. ф. відб. 6,72. Обл. вид. арк. 3,60.

Всеукраїнське державне видавництво «Карпати».
Директор – Віктор Браславець
88000, м. Ужгород, пл. Жупанатська, 17.
e-mail: vidkarpaty@gmail.com

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції:
Серія ДК № 512 від 27.06.2001 р.,
видане Державним комітетом інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України

Віддруковано у ТОВ «Спектраль ЛТД»,
88000, м. Ужгород, вул. Карпатської України, 36
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції:
Серія ЗТ № 14 від 09.07.2001 р.

Басараб М.М.

Б 27 На мольберті життя : поезії й есе / Михайло Басараб. – Ужгород : «Карпати», 2024. – 108 с.

ISBN 978-966-671-574-9

У своїй книзі віршів автор ніби вимальовує на тлі давньої і новітньої історії України і світу своє життя і долю свого покоління. Треба віддати належне Михайлу Басарабу – історику-дослідникові, науковцю, педагогу: його поезії мудрі, виважені, глибокі, за словами автора передмови, тонкого лірика-філософа Василя Густі – планетарного рівня.

У наш тривожний час вони звучать неповторно тепло і привабливо, спонукаючи до роздумів і катарсису.

УДК 821.161.2 (477.87)’06-1